

ЧЕТИРИДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ
Комисия по образованието и науката

ОБЩЕСТВЕНО ОБСЪЖДАНЕ
на предложението за промяна на наименованието
на празника 24 май

На 15 октомври 2020 г., четвъртък, в зала „Изток“ на Народното събрание се проведе обществено обсъждане на внесеното от група народни представители и одобрено на първо гласуване предложение за промяна на наименованието на празника 24 май.

В дискусиата взеха участие народни представители, представители на академичните среди, културни институции и Българската академия на науките, социалните партньори и неправителствени организации.

Дискусиата беше открита в 15,10 ч. и ръководена от госпожа Милена Дамянова – председател на Комисията по образованието и науката.

* * *

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Уважаеми госпожи и господа, от името на всички колеги, които очакваме да се присъединят в момента, в който приключи пленарното заседание, Ви благодаря, че отделихте от времето си в тази усложнена епидемична обстановка и имате желание да участвате в дискусиата, която организираме по повод предложението за промяна на наименованието на празника 24 май.

Очакваме министър Вълчев също да се присъедини към нас.

След малко ще дам думата на доцент Михов, за да представи тяхното предложение, защото групата на „Обединени патриоти“ е вносител.

Разбира се, разчитаме на мнението и становището на всеки. Можете да изпращате и по-подробни становища в следващите няколко дни на сайта на Комисията по образованието и науката. Ние не сме водеща комисия в този законопроект, това е поправка в Кодекса на труда, но ще предадем становищата на колегите си от Социалната комисия.

Предлагам Ви, за да могат всички, които имат желание да се изкажат, първоначално да определим някакъв разумен регламент в рамките между 5 и 7 минути, за да може всички да се изкажат. Разбира се, който има нещо да допълни, след това ще може да изпрати своето становище на имейла на нашата комисия.

Доцент Михов, заповядайте да представите Вашето предложение, върху което всъщност ще дискутираме днес.

МИЛЕН МИХОВ: Благодаря Ви, госпожо Председател.

Уважаеми колеги, позволявам си така да се обърна, ще се постарая да бъде максимално кратък, защото това е една авторитетна и високоинформирана специализирана аудитория и тук няма нужда от много аргументи, или по-точно от детайли в тези аргументи.

Първо, с риск да бъде малко бюрократичен, ще кажа какво е правното състояние сега и какво ние предлагаме.

На 30 март 1990 г. Деветото обикновено народно събрание тогава приема в Кодекса на труда, в който са регламентирани празничните дни, названието на 24 май и то е: празник на българската просвета, култура и славянската писменост. Това е формулировката, която представлява обект на законодателната ни инициатива. Ние предлагаме според нас една естествена градация на тези три ценности – писменост, просвета и култура – да бъдат подредени в тяхната и историческа, и логическа последователност,

да бъдат определени като български и празникът да се нарича: празник на българската писменост, просвета и култура. Това е нашето предложение. Затова Комисията по образованието и науката по чисто нормативни изисквания не е водеща, тъй като формално това засяга един друг закон, който не е наша сфера, но вън от съмнение е, че тази поправка по своя смисъл е обект на внимание именно на такова широко публично обсъждане.

Кои са ни основните аргументи? Ще ги обединя в две основни групи, два основни аргумента без да влизаме в детайли.

Първо, че писмеността в своето историческо зараждане, развитие и разпространение родното ѝ място е България и, образно казано, между онзи ден, в който учениците на Кирил и Методий – Климент, Наум, Горазд, Ангеларий и Сава влизат в българската крепост Белград и са посрещнати от бори-таркана на крепостта, до днешното събитие има една пряка последователност, пряка връзка.

И второ, че самият празник като обществено и културно явление е пак българско дело. Няма да влизам в историята на Възраждането, но той се заражда като част от целия онзи културен и най-общо казано исторически процес, който ние определяме като Българско Възраждане, и вече два века е константа за всички българи, независимо къде те се намират – дали в граници на една или друга чужда държава, дали в един или друг обществен и политически строй в България. Има колеги, има обществени и културни дейци, които смятат, че това трябва да бъде нашият национален празник. Това е друга тема, няма да я засягаме.

Въз основа на тези два основни аргумента, зад които стоят редица факти, които са ни безкрайно добре познати, ние предлагаме тази формулировка на празника като най-българският празник – нещо, което чуваме почти като клише във всички отразявания, във всички паметни речи, слова и изяви, свързани с 24 май.

Приключвам тук с нашето изказване. Предполагам, че голяма част от Вас са запознати с мотивите, които сме направили. Те не са много пространни, но общо взето подкрепят тези два аргумента, които изложих. Трябва да кажа, че ние подхождаме към това не с някаква политическа преднамереност и сме готови на дебат, готови сме на обсъждания, защото самият празник и делото на братята Кирил и Методий заслужават към него да се подходи отговорно, а не конюнктурно, но в същото време и с достойнство, че това е едно историческо събитие и дело, свързано и произтичащо от нашата история и този празник е нещо, което е изключително сакрално за всички българи. Благодаря Ви.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря на доцент Михов.

Преди да дам думата на първия желаещ да се изкаже, ще помоля всеки, който се изказва, да се представя, тъй като водим стенограма от днешната дискусия, която след това ще бъде публикувана на сайта на Комисията.

И отново да напомня да поставите правилно своите маски, да спазваме стриктно противоепидемичните мерки, затова сме седнали през стол. Маската трябва да покрива носа и устата. Напомням това.

Имате думата.

Заповядайте.

СЛАВИЯ БЪРЛИЕВА (Кирило-Методиевски научен център към БАН): Благодаря много за възможността да участвам в това обсъждане. В тази комисия в различни нейни конфигурации ние сме поставяли наши болки и проблеми и винаги сме били чувани. Надявам се, че и сега ще се случи това.

Наистина е важно как се казва този празник, защото той, колкото и клиширано да звучи, е най-българският празник в спомените на нашите родители, а предполагам и се надявам и в чувствата на нашите деца.

Това обаче, което мен ме смущава, а и не само мен, цялата колегия на Центъра, ние внимателно обсъдихме предложението, намерихме в него някои фактически грешки и искаме да припомним, че всъщност този празник е първият български празник, започнал да се празнува още с идването на учениците на Кирил и Методий в България още през IX век и той се е празнувал като Ден на славянските апостоли Кирил и Методий. Това, което ние пропускаме, е името на двамата апостоли. Ние празнуваме на техния празник по стар стил, но изпускаме имената им. Това е първото нещо, което трябва да ни смути.

Второ, Вие казвате: това е най-българският празник. Наистина е така, но в първия етап, когато говорим за една духовна общност на християнска Европа, славянството е било част от християнската общност, не се е делила толкова много. Ние пренасяме някак си модерни понятия в едно време, което не е адекватно в този случай. Това, което трябва да се каже, е, че всички славянски народи, не става дума само за Русия или само за Сърбия, или за днешна Македония, която пък изобщо не бива да се дискутира, защото по това време тя е била част от българската държава, те са признали празника и са го празнували. В Чехия през 1349 г. със специален декрет е въведен празникът на Кирил и Методий. Същото е случва едно столетие по-късно в Полша. В крайна сметка в XIX век този празник влиза в календара на католическата църква като регионален празник на полското славянство. В продължение на една много дълга и добре проследима традиция той се нарича славянски празник. Така че много трябва да внимаваме.

Аз съм съгласна, че тук трябва да подчертаем българския характер на азбуката, но трябва да внимаваме да не разделим глаголицата и кирилицата, защото това са двете лица на една и съща писмена система, по гениален начин създадена, за да отговаря на фонетиката на българския диалект от Солун.

Това, което трябва да се каже, е, че не бива да отстъпваме от едно признание, че ние сме станали основа на третия дял на европейската книжовност, на европейската писмена култура – славянската. Това ни беше признато и когато влизахме в Европейския съюз – кирилицата беше наречена „най-големият принос на българите в европейската цивилизация“. Една година по-късно отново стана въпрос за кирилицата и ни беше казано, че със своето идване в Европейския съюз ние сме привнесли кирилицата, допринасяйки за мира и разбирателството на Стария континент.

Не бива да отстъпваме от това премахвайки славянството, защото ще премахнем именно този общ европейски компонент на нашата Кирило-Методиевска традиция и ще се затворим в едно патриотично, домашно, шовинистично измерение, а не в общоевропейски дух и план. Благодаря Ви за вниманието.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря Ви.

Други желаещи да вземат отношение?

Заповядайте.

ЛИЛЯНА СИМЕОНОВА (Институт по балканистика, БАН): С внимание слушах колежката доцент Славия Бърлиева, която аз лично много уважавам и нееднократно съм цитирала в своите статии нейните проучвания.

Много уважавам – повтарям – моите колеги от Кирило-Методиевския център към БАН, цитирам техните проучвания, защото те са стабилни, но с притеснение аз открих, отдавам това на прекомерното бързване, някои неверни твърдения в тяхното мнение, поне така, както то беше публикувано в медиите.

Например казваше се на едно място: „Климент открива кирилицата, която именува на своя велик първоучител“. Вие знаете, че това не е вярно. В Теофилактово пространство пише: „Климент опрости буквите“. Не се казва какви букви. Толкоз.

Що се отнася до названията на двете азбуки, съответно глаголица и кирилица, най-рано ние го срещаме в хърватски текстове от XVI век. Преди това тези две азбуки нямат „собствени“ имена.

След това, непрекъснато се говори за православен славянски свят. Къде оставяме нашите съседи – войводства Влашко и Молдова, които над половин хилядолетие пишат не само на кирилица, пишат на един прекрасен среднобългарски? Най-ранните влашки владетелски грамоти са от времето на Мирчо Стари – тъста на Иван Александър. И българският език остава в употреба до прословутия указ от 1861 г., когато още непризнатата от никого международно Румъния, обединените Влашко и Молдова в Румъния, които само техния патрон Наполеон Трети признава и никой друг по света още не ги е признал, те издават един указ, с който кирилицата официално, държавно се заменя с латиницата. И нещо по-лошо – 30 хиляди български думи са изхвърлени от речника на румънския език и са заменени с френски и латински думи. Така започва създаването на модерната румънска нация – с изхвърлянето на българския и на кирилицата.

Ние не трябва да акцентираме непрекъснато на православния славянски свят, защото точно така наливаме вода в тази мелница, че, виждате ли, българският не е съществувал. А Вие знаете какви масиви от документи на среднобългарски излизат от молдовските манастири. То е нещо страшно.

Да отидем и малко по на запад в Трансилвания – една мултиетнична област, част от Хабсбургската империя. Знаете ли какви прекрасни православни църкви има там, и то в райони, населени с власи, а не с етнически българи, в които има известните трансилвански стъклени икони? Това е една много древна техника, която се запазва столетия. Под тези икони с черен туш на прекрасен български има два и дори три реда надписи. И най-късните икони,

които аз съм виждала в трансилванските православни църкви и манастири, са от самия край на XIX век, просто защото Трансилвания още е в Австро-Унгария, но не е отишла към новоучредената Румъния и българският оттам не е изхвърлен.

Затова моля Ви, моля Ви – внимавайте като говорите, недейте с този русизъм „православния славянски свят“. Това ни е наложено отвън. Знаете защо – защото Русия предпочита да акцентира на славянството, размивайки, negliжирайки, потискайки конкретния български принос. Дайте да говорим за православния свят.

Що се отнася до честването, това доцент Бърлиева го засегна в известен смисъл, искам да Ви кажа, че католическият свят чества много тържествено паметта на светите братя Кирил и Методий. Има една така наречена Международна епископска конференция „Св. св. Кирил и Методий“, която всяка година прави една рутинна среща с този, който в момента е папа. Тя се нарича Адлумина за светите, за просветените и там се обсъждат точно въпросите със славянския характер на Кирило-Методиевото дело и въпроси, свързани с конкретни проблеми в католическите славянски страни.

Да не говорим за честването в Рим на сто години. Кога Руската православна църква вкара най-накрая Светите братя в своя календар? Знаете ли кога? 1863 г. Знаете ли какво става там? Цяла година в Рим вървят чествания под патронажа на папа Пий IX по случай 1000-годишнината от Моравската мисия. Не по-малко тържествени са и честванията през 1963 г. – 1100-годишнината от Моравската мисия вече при Павел VI, Ронкали току-що е починал.

Така че, моля Ви, дайте да изчистим някои клишета, да говорим за православен свят, ако искате, но да не слагаме непременно „славянски“, защото има и неславянски. Аз не искам да отивам толкова далеч към татарските текстове от Литва от XVI век, които са написани на кирилица, и още по-нататък. Но дайте да акцентираме на българския принос, на нашия принос.

В този смисъл аз не виждам нищо лошо в това да сложим българската писменост в заглавието на празника. Той и без това е един обичан от всички училищен празник, който, както вече се каза, започва да се налага у нас още от преди Освобождението, който нашите баби и дядовци, майки и бащи са чествали с радост, носили са венци в училище, украсявали са, декламирали са стихотворения, пеели са песни и до края на живота си са го споменавали като най-хубавото си преживяване от младежките години. Благодаря Ви.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря и аз.

Заповядайте.

АННА-МАРИЯ ТОТОМАНОВА (Софийски университет „Св. Климент Охридски“): Аз няма да намирам грешки в становищата, които бяха представени писмено и които бяха изказани досега. Ще започна с това, че българите сме един щастлив народ, защото получаваме своята писменост относително рано – в края на IX век, чрез отломките от Моравската мисия. И сме едни от малкото народи в Европа, които по това време се сдобиват не толкова със собствена азбука, аз под писменост разбирам не само графиката, с която ние се ползваме, а всъщност вече беше споменато, че двете български азбуки – глаголицата и кирилицата, си съжителстват през целия най-ранен период от съществуването на нашата писмена култура. Но ние чрез тази графика получаваме един развит книжовен език, който мери ръст със съседния му гръцки език, който е език с много дълга писмена традиция. Всъщност чрез възприемането на този език, или аз по-скоро бих употребила думите: в България този език възкръсва след краха на Моравската мисия. И възкръсва благодарение най-напред на мъдростта на нашите първи християнски владетели, които виждат в този богослужебен свещен език един мощен инструмент както за консолидиране на мултиетническото българско население по това време, също така мощен инструмент за издигането на авторитета на българската държава, и същевременно той им дава

възможност те да се предпазват от асимилаторските стремежи на съседна Византия. Този книжовен език се развива на българска почва през X и XI век, благодарение на усилията на хиляди знайни и незнайни български книжовници. За много кратък период тези книжовници успяват да преведат съчинения от почти всички жанрове на съвременната им византийска литература.

Един много важен политически акт, който българската държава предприема по това време, е смяната на литургичния гръцки със старобългарски език, последвала от смяната на глаголицата с кирилицата. Минавайки на кирилица, а кирилицата всъщност представлява едно гръцко заглавно писмо, допълнени с букви, взети от глаголицата, или поне идеите за част от тях са взели в глаголицата, а някои направо от глаголицата, България казва, че е равна на Византия. И този език, който се развива тук и усъвършенства през X и XI век, после се разпространява във всички останали страни от нашия регион, които тепърва приемат православието – в Русия, в Сърбия. После към този пространствено-временен и културен континуум се присъединяват и двете румънски княжества. При това даването на писменост и книжовност на съседните нам народи не е еднократен акт, който се е извършил, да кажем, при покръстването на Русия. Между другото, византийците занасят там български книги, написани на кирилица. Те така покръстват Русия.

Това е нещо, което България излъчва през цялото време на съществуването на Първото и на Второто българско царство. Да не говорим за времето на Евтимий, когато пак диктуваме книжовната мода.

Авторитетът на този език, който ние излъчваме към останалите славяни, продължава и след падането на България под османско владичество, защото съчиненията на старобългарските писатели от ранния период и тези от Евтимиевия кръг се преписват

даже от глаголица в Русия XV век, и в следващите векове. Този процес, който върви от България чрез езика всъщност подпомага християнизацията на нашата част на Европа. Аз съм дълбоко убедена, че без България и без мъдростта и далновидността на нашите първи християнски владетели, днешната Европа би изглеждала по друг начин.

През първите векове на робството, когато българските скриптори, книжовни средища са унищожени, нашите братя православни християни, и част от тях славяни, връщат много щедро даровете, които са получили от нас. През първите три века на османското владичество авторитетният правопис по нашите земи е сръбският ресавски правопис, направен от един българин – Константин Костенечки, благодарение на когото ние знаем всичко за Евтимиевата реформа, за това, което е станало през XIV век. Този сръбски ресавски правопис през края на XVII – XVIII век се заменя от църковно-славянския правопис.

Какво представлява църковно-славянският правопис? Това е една късна руска редакция на старобългарския език. Неслучайно нашите възрожденци възприемат този език като Кирило-Методиевия език. Всъщност този църковно-славянски, който е жив и до днес, е официалният език на православието. Повечето православни църкви – и славянски, и неславянски – го използват. Играе решаваща роля не само в оформянето на съвременния руски език, но и модерните езици на българи и сърби. С отричането от славянството, от националната роля на този език, който той притежава още от самото си създаване, той е създаден като език на богослужението, като език на проповедта и оглашението, фактически ние се отричаме от една много важна част от нашето културно-историческо наследство и от нашия принос в културата на съвременна Европа. Неслучайно папа Йоан-Павел II провъзгласи светите братя Кирил и Методий за светци и за покровители на Европа. Не заради това, че са създали някаква

си азбука, а заради това че този инструмент и езикът, който те създават, всъщност християнизират нашата част на Европа.

Така че днес аз още веднъж се убеждавам в мъдростта на строителите на нова България, които са говорили за празник на българската просвета и култура и на славянската писменост. Не бива да стесняваме огромното дело на нашите учители, на техните следовници, на нашите владетели до някаква – как да го кажем – патриотична струнка, точно до заиграването с някаква патриотична струнка. Аз не мисля, че крещенето „Това е българско“ е много патриотично.

Освен това нашите деди, които възкресяват този празник като празник на училището в средата на XIX век, не са имали съмнение, че това е празник на славянската писменост. Благодаря Ви.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря на професор Тотоманова.

Други желаещи да вземат отношение?

Заповядайте.

КАЗИМИР ПОПКОНСТАНИНОВ (Великотърновски университет): Благодаря, първо, за поканата.

С внимание следих всички тези въпроси, които засягат самочувствието ни, изказванията и така нататък.

Професор съм във Великотърновския университет, просветил близо 45 години на проучване на всичко онова, за което сега говорим – проучване на няколко манастира, които са основата именно на днешния ни разговор.

Ще оставя настрана, както каза професор Тотоманова, всички патриотични настроения. Нищо патриотично няма в това, защото, ще ме извините за моя емоционален тип натура, но ръфането от снагата на Първото българско царство, ръфането от снагата най-вече както от североизток, така и от север, така и от запад, така и от юг.

Защо казвам това? След като имаме документи, книги – писани и изписани с по 300-400 страници, от руски изследователи, които, като дойдат в България, казват: „Да, всичко това е съхранено, Кирило-Методиевото дело...“, а след време пишат следното... Доволен съм, че тук има много представители на науката „Славистика“.

Първи опит: откъсване на Северна Добруджа, да оставим XIX-XX век, а откъсване на Добруджа – люлката на Първото българско царство, от Борис Александрович Рибакков. В неговата книга за древноруските княжества той пише следното: „Остров русов“. Колегите историци и слависти знаят, че дискусиата за Островът на русите, като се започне от Балтийско море и се стигне до Северна Добруджа, е дискуссионен. Рибакков пише следното, само с няколко думи: „Островът на русите е на юг от Дунава и е остров на русите, защото от изток – Черно море, от север-запад – Дунав, и от юг – някакви блата около Шабла, Дуранкулак и други. Корикират се понятията ни за острова, като пропуска, че през този период от време там има един великолепен скален манастир при с. Мурфатлар, което е известно не само с хубавото вино, а именно с този манастир от края на IX, началото на X век. И в този манастир има 63 надписа. От тези надписа 23 са на старобългарски с кирилско и глаголическо писмо, един на гръцки – около изображението на Св. Теодор, и 23 с така нареченото от мен руноподобно писмо. Това е шестата графична система, драги колеги.

Каква е била ролята, какво е било значението на Свети цар Борис? Не само е бил проникновен с приютяването, но той е знаел за делото на светите братя Кирил и Методий. Нека не се заблуждаваме, това не е нито моя научна приумица. По това време синът му – замонашеният Симеон, къде е бил? Защо е замонашен? За да бъде подготвен за оглавяване на православната църква.

Манастирът при с. Равна – той стана шлагер за славистиката, проучван от 1980 до 1990 г., в който имаме близо 230 надписа, писани на пет графични системи. Започвам с руническо писмо, гръцко писмо, латинско писмо, но на гръцки език, кирилица, глаголица, билингви. И най-важното тук е един надпис, в който в лявата страна на камъка, на който е изписан, е изписан на гръцки и на старобългарски в превод – билингва от 53 псалом, втори стих. Но по-важно за нас е не това, който е вечерен прокимен, по-важното за нас е това, че в дясната страна има надпис: „Климентос папа Ромис“ и под този надпис с дребни букви – два-три милиметра, е изписано името Климент. Знаете много добре, че светият папа Климент папа Римски, е бил патронът на Кирило-Методиевата мисия.

Ще използвам един народен израз: кой, аджеба, е този Климент, който изписва името на Климент папа Римски и защо го е изписал? Увисва във въздуха въпросът, но отговорът не увисва. Това е, убеден съм искрено, не съм от този тип, които обичат да преувеличават някои факти, това най-вероятно е именно онзи Климент, който по-късно ние наричаме Климент Охридски – един от Кирило-Методиевите ученици. Припомнете си, когато Св. св. Кирил и Методий пренасят мощите на Св. Климент папа Римски, открити знаете много добре къде, и как той е посрещнат – едно посрещане, което силно впечатлява и до ден днешен. Не би ли могло да се изкаже и предположението, че този Климент е ученикът Климент, който вероятно е участвал в това посрещане. И именно той изписва патрона. Нямаме такъв надпис досега. Той е от края на IX – началото на X век.

Отрицанието. Следейки именно тези разговори в писмен вид и в редица медии какво имаме? Да, ако ние пишем само българска азбука или българска писменост, ние ще поръсим с пепел делото на светите братя Кирил и Методий. Драги колеги, ако търсим в кавички отрицание, ние трябва да препишем това отрицание като графична

система и като писменост на свети цар Борис, на неговия син – цар Симеон, и на неговия внук – цар Петър. Защо? Защото, идвайки тук Кирило-Методиевите ученици пренасят именно глаголицата. Тя не може да бъде приложена в Първото българско царство, защото всичко трябва да се промени на други релси – администрация, обучение в училища, обучение на свещеници и всичко останало, а практиката, епиграфските паметници показват, че още преди покръстването гръцкият език е усвоен, защото нашите канове не са били неграмотни като се започне от Аспарух и достигнем до техните наследници. Гръцкият език е усвоен – това го показва не само Равна, черногорци, показват го безбройните епиграфски паметници. Проучил съм до този момент над 1300 паметници от Първото българско царство.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Само ще Ви помоля да се ориентирате към приключване, защото има още желаещи.

КАЗИМИР ПОПКОНСТАНТИНОВ: Финализирам.

Затова моето скромно предложение е да бъде: на българската писменост, просвета и култура. Не от излишен върл национализъм или патриотизъм, няма и капка от това, а защото малко скочиха, когато бе обявено от господин Путин, че писмеността и езикът идват от нашите югозападни български земи, от съвременна Македония. Затова нека да не се притесняваме от славянството, защото професор Симеонова отбеляза: няма място за отделяне на католици, на православни и така нататък. Ние сме люлката, ако щете да ме упрекнете, на надграждането, което правят в Плиска, Преслав и другите скриптории и училища. Кирилицата е надградане.

Няма място за притеснение от една такава формулировка. Благодаря Ви и извинете за прекаляването.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря.

Заповядайте.

ТАНЯ ДОГАНОВА-ХРИСТОВА (създател на състава „Йоан Кукузел“): Много Ви благодаря за това внимание, че съм между всички Вас.

Искам да Ви кажа, че където и да сме отишли по света, аз няма да говоря от научна гледна точка, а единствено и само от това как са ни посрещали – българският състав с български език и представител на българската култура. Аз мисля, че това нещо е изключително силно. Когато видим папата, когато видим обикновените хора по старопланинските върхове, когато срещнем в Молдова, във Франция, когато влезем и видим Евангелието, пред което са се кланяли френските крале – трябва да Ви кажа, че никъде не съм чула „славянският състав, който пее на български език“.

Искрено Ви казвам, че съм поклонник и на славянската култура, и на славянските страни, обиколила съм ги всички от съвсем мъничко дете, още от „Бодра смяна“. Такъв ми е животът. Аз съм и кинорежисьор-документалист и много неща са минали през ръцете ми за това, което се говори. За мен може да бъде единствено само празник на българската просвета и култура.

Не бих искала повече да Ви занимавам. Благодаря на всички, които се изказаха. Още веднъж – благодаря за вниманието.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря Ви.

Заповядайте.

ЕЛКА МИРЧЕВА (Институт за български език): Искам и аз да се присъединя към тези, които изказват благодарност за това, че днес са тук, и заедно с това да се представя: аз съм професор Елка Мирчева от Института за български език – една от институциите, чието становище се тиражира в публичното пространство. Във връзка с това смея да отбележа, че тази среща по мое мнение би трябвало да предхожда внасянето на един законопроект, по причина, че в нашия институт се получи едно писмо от Народното събрание с молба за мнение, заедно с мотивите на вносителя. Мотивите на

вносителя бяха единственото водещо за нас при изготвянето на нашето становище и затова който го чете като мнение по въпроса как да се нарича 24 май, би се озадачил, защото там се води косвен диалог с вносителите на текст, в който се казва това, което професор Симеонова спомена за Климент като създател на кирилицата, с което нашият институт и лично аз също не съм съгласна, това е дело най-вероятно на Преславски кръг книжовници и утвърден в Преслав. Затова и там се оборва становище, че може би в глаголицата има нещо общославянско, обаче кирилицата е наша. По тази причина който не се е запознал с мотивите ще бъде вероятно доста озадачен.

Да започна с това: може би има нещо славянско в глаголицата. Глаголицата е толкова българска, колкото и кирилицата. Само че глаголицата е съвършеното писмо на един гений на епохата, създаден върху солунския говор, върху тази част от българската говорна територия. После по силите на политически причини продуктът на това дело, което, уважаеми дами и господа и колеги, далеч не е само писмена графична система. Професор Тотоманова обърна внимание на това. Ние, когато говорим за писменост, не говорим единствено за написания на букви. И за да не импровизирам, мога да Ви цитирам какво казва Тълковния речник на нашия роден български език:

„Писменост – 1. Система от писмени, графични средства;
2. Съвкупност от писмени произведения на даден народ или епоха;
3. Книжнина, литература“

Тук трябва да добавя и книжовния език. Всичко това по стойността си надхвърля писмената, върху които сме се вторачили. Далеч не става дума само за написания на букви.

А какво ще кажем за цялото Първо българско царство? Нека помогнат историците. Колко места и в какви текстове, в какъв контекст се употребява български, колеги? Нима държавата не е българска? Царят е български – самодържец на българите. Обаче

езикът какъв е? Нима, когато Черноризец Храбър пише: „преди славяните нямаха книги“, нима като започва така за буквите, това за кого говори – за българи, за славяни? Всъщност в голяма степен тук в началото трябва да сложим общославянския патос, който движи Кирило-Методиевото дело. Можем да му сложим може би етикет на византийска политика за внимание и експанзия към земите на Запад. И сигурно няма да сбъркаме, но смисълът на това дело е общославянски. Ако се акцентираме само върху български, къде отива Прогласът към Евангелието? Къде отива, според мен не Константин Философ, а Константин Преславски, който казва: „Слушай цял славянски народе, слушай словото, защото иде от Бога“? За какво се казва: „лети сега славянското племе“? На кого се говори?

Този славянски патос не е измислен. Аз, когато кажа, че оригинални произведения на старобългарски книжовници са запазени в славянската писменост, това значи книжнина, литература. А къде е старата българска литература, без онова, което от Преслав е запазено в Русия и от Търново, което е запазено във Влашко и Молдова? Ние издирваме педантично нашите малки парченца да наредим пъзела, който представлява загубеното ни наследство.

Аз не виждам такава опасност в използването на славянски. Оценявам експанзията към нашето културно наследство. Много добре от опит зная какво представлява нашата специалност, особено палеославистиката. Знаем на собствен гръб какво значи посегателство и дърпане на завоевание, защото това е едно много лъскаво завоевание в културата на Европа. Но не мога да се съглася, че тази славянска писменост трябва да се разглежда... Това означава азбуката на всички славяни. Ние не твърдим такова нещо. И становището и на моя институт, което не завършва категорично да дава съвет как да се нарича, защото ние не сме се изживявали като

съвносители, беше да се извърши много сериозно какви са последиците от това. Благодаря Ви.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря.

Заповядайте.

АЛЕКСАНДЪР НИКОЛОВ (Софийски университет):
Благодаря.

Професор съм в Софийския университет по Средновековна обща история. Не съм славист, но искам, първо, да кажа, че без да имам съмнения в добрите намерения на вносителите, поддържам тезата, че трябва да се запази досегашното название, а именно да остане „славянската писменост“. Тук се изрекоха много аргументи в тази посока и аз искам да дам един пример за това как в една страна, която на пръв поглед е извън контекста на православния свят, през Средновековието още делото на Кирил и Методий, и по-специално глаголицата, от която предполагам, че ние не се отричаме като наше достояние, се използва именно за протонационална самоидентификация в славянски контекст. Това е Бохемия, времето на император, или крал на Чехия Карл IV Люксембург, който, за да подчертае специалното място на Чехия в свещената Римска империя, се опитва да ревитализира Кирило-Методиевата традиция в Централна Европа, създавайки манастири, в които се пише на глаголица, именно подчертавайки разликата между чехите и немците – чехите като славяни.

Така че общославянският контекст на Кирило-Методиевото дело и на писмеността, създадена от тях, е несъмнено.

Разбира се, че кирилицата е създадена в българското царство, но България е именно първият реален център на славяно-византийската цивилизация. Това е изключителен наш принос. Ние трябва да се гордеем с това, да не позволяваме на други страни да узурпират това наследство. Струва ми се, че като премахнем славянската писменост от названието на празника и на честванията,

ние ще дадем картбланш именно на Русия и на Сърбия да го узурпират.

Това е моето мнение. Разбира се, има място за дискусия по въпроса. Благодаря Ви.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря.

Заповядайте.

АНА КОЧЕВА (Институт за български език): Благодаря Ви и аз.

Много внимателно слушах всички тези, всички аргументи, които бяха изказани тук днес, но, разбира се, и в хода на дискусията през последните няколко седмици. Аз съм Ана Кочева – доцент в Института за български език. Тук ще говоря малко повече и в лично качество, защото абсолютно се съгласявам с всички аргументи, които до този момент моите колеги изрекоха.

Имам известни резерви по отношение на така наречения, артикулиран няколко пъти, славянски патос тук в хода на днешната ни дискусия. И тъй като, като с една машина на времето, ние се върнахме много назад – още през IX-X век в ранното, пък и в по-късното Средновековие, когато се осъществяват тези гениални дела, за които говорихме - и първото, и второто българско влияние върху останалия свят. Казвам първо и второ българско влияние, защото уви, в славистиката и особено в русистиката се говори за първо и второ южнославянско влияние, въпреки че всички добре знаем какво е съдържанието на тези влияния. Но аз ще Ви отведа към началото на XIX век – тогава, когато лингвистиката или славистиката открива българския език, когато за първи път сръбският фолклорист Вук Караджич във Виена записва 27 български народни песни от един търговец от Разложко. Тогава всъщност той изключително добросъвестно прави кратък граматичен очерк на българския език. За първи път. За първи път, защото до този момент се е считало, че в границите на Османската империя живеят едни хора – българи,

разбира се – някои дори се считали, че са славянизирани татари. По повод на името татари и до ден днешен някои наши югозападни съседи не особено добронамерено и добросъвестно използват по адрес на българите този термин, но това е друга тема.

И започва интересът на славистиката към българския език и към старобългарския език – Виктор Григорович, Шафарик. Тогава за първи път, тъй като до този момент е съществувала панонска хипотеза за Кирило-Методиевия език, тоест, че той е от някакъв словенски или моравски характер, за първи път тази панонска хипотеза бива разбита на пух и прах от един словенец, който е изпратен от учителя си Ватрослав Ягич в Солунско, където успява да запише образци от този говор и да докаже, че солунският български диалект ляга в основата на старобългарския език. Нататък няма да Ви изреждам как се развива славистиката по отношение на научните си тези за старобългарския език, за връзката на Кирило-Методиевия език със старобългарския.

Това, което ще кажа, е, че дълго време в славистиката старобългарски, *alt bulgarisch* на немски, *Old Bulgarian* и съответно староцърковно-славянски, защото тези понятия присъстват, са изпълнени с едно и също съдържание всички, независимо от разнообразното етикетирание на този език, разбират едно и то е старобългарски.

До към 80-те години на миналия век, когато в Русия се проявява една школа, която проявява изключително шумна активност в Москва и в Петербург, и която на практика възкресява или се опитва да възкреси отдавна банкрутиралата панонска хипотеза, за която Ви говорих до този момент. И започва максимално да разширява народната основа на старобългарския език, включвайки всички славянски езици, в това число и руския. Няма нужда да обяснявам защо и как се случва това. Планини от научна литература са появяват тогава, та се стига даже и по-далеч –

допуска се хипотезата от тези медиевисти, че съществува едва ли не и предкирило-методиева руска писменост. Но това го оставяме настрана, разбира се, то не е достатъчно сериозно, за да му обръщаме внимание.

Затова аз сега бих искала, и за да няма опасение, че по някакъв начин ще се разкъса връзката на толкова българския празник с глаголическата традиция, да Ви предложа на вниманието още една възможна формулировка, разбира се, Вие сте в правото си да я приемете или отхвърлите. Нека бъде Ден на българската писменост, просвета и култура и на светите братя Кирил и Методий. Разбира се, те са съпокровители на Европа, тук никой не може да ни упрекне, че по някакъв начин отделяме България от това дело – велико по своя характер, към което всеки посяга.

Що се отнася до произхода на светите братя, и тук има най-малко три хипотези, от които едната е, че те са гърци, всъщност ромеи – поданици на Източно-римската империя. Другата е, че майка им е била солунска славянка. Но има и една хипотеза за техния прабългарски произход. Разбира се, тази хипотеза се базира на вторични обстоятелства, на връщането на адамовата чест, за която се говори в Пространното житие на Свети Кирил Философ, с което се подсказва, че най-вероятно той по време на Хазарската мисия се е върнал по местата, от които е бил прогонен неговият славен хански род и така нататък.

Това няма особено значение към конкретната ни дискусия, но Ви предлагам на вниманието едно такова разширение, което според мен би могло да примири всички възможни противоречия, които се появяват. Те не са противоречия между опоненти, а противоречия между съмишленици, или по-скоро те се появяват в хода на една дискусия за най-българския празник, по което няма две мнения.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря.

Ето, имаме още едно предложение за дискусия.

Преди да дам отново думата ще си позволя да кажа, че моето лично мнение, доцент Михов го знае, е, че наистина тази дискуссия трябваше да предшества много внасянето на това предложение, но се опитваме да компенсираме пропуснатите моменти. Вероятно и заради извънредното положение, което беше в предходните месеци. Наистина ще се опитаме да намерим компромисен вариант – нека така да го кажем, и да се опитаме максимално широко да обсъдим предложението, което ще се разглежда в Социалната комисия в следващите седмици.

Заповядайте.

ДИМИТЪР ДИМИТРОВ (председател на Института на свободните изследователи „Хистореон“): Уважаема госпожо Председател, уважаеми дами и господа народни представители, уважаеми колеги!

Благодаря Ви за поканата към нашия институт за обсъждането на този фундаментален въпрос за българската култура. В наше писмо до Вас сме изразили единодушното мнение на Управителния съвет относно внесеното предложение, като го подкрепяме както е внесено, тоест без промени.

Ще бъда кратък. Основанията за нашето становище са много, но поради ограниченото време ще посоча три.

Първите три известни надписа на кирилица, както е известно, са от началото на X век от района на Велики Преслав – столицата на първата българска империя, което е самодостатъчен факт за определяне на нейната принадлежност. Но като човек, който се занимава с палеография и древни азбуки повече от 30 години, и като съавтор на Книга за глаголицата, бих искал да поясня второто ни основание по следния начин.

Никоя азбука не се измисля, тоест никоя азбука няма автор, няма такъв, записан в историята за древните писмени и цивилизовани народи, притежавали знакови системи като шумери,

египтяни, индийци, финикийци, евреи и така нататък. Те винаги са дарени или са получени от боговете. В този смисъл азбуките нямат автори, те имат съставители.

В същия смисъл Свети Кирил Философ и Свети Климент Охридски са именно съставители съответно на глаголицата и кирилицата. Те са използвали един свод от знаци или набор от знаци, от които са съставили двете азбуки. Този свод се състои от 132 знака, които археологията е открила на територията на днешна България, където са се заселили все още наричаните прабългари. В този свод от 132 знака се съдържат всички знаци както на глаголицата, така и на кирилицата, като останалите до 132, са знаци, които професор Казимир Попконстантинов определи като български руни. Този свод е известен на българската наука от 35 години. Специално вариантът, който Ви показвам, е систематизиран от Боно Шкодров преди 20 години. Ще подаря тази таблица на уважаемата Комисия.

Третото основание е от Възраждането – когато в началото на XIX век започват първите чествания на 24 май, имам предвид Найден Геров в 1851 г. – инициативата по-късно на Йоаким Груев, няма нищо славянско, свързано с тези чествания. Мисля, че Йоаким Груев нарича този празник „Български Великден“. Много добре знаем защо след Освобождението той е трябвало да стане славянски.

Тъй като се изказаха мнения, че се отдалечаваме по някакъв начин от приноса ни към европейската или световната култура, искам да отбележа, че тези култури не са само славянски. Това че българите са дали писменост и език на други народи не ни дава право да чествуваме техните празници и култури, които са доста различни. Това е неуместно и в този смисъл може би звучи и обидно за тях. Ако обаче се търси нещо в това направление, предлагам един текст, който звучи така: „Ден на българската писменост и на българския принос към европейската култура“. Това мнение го

прочетох от доцент Ана Кочева от Българската академия на науките, което за мен е доста подходящо.

Преди да Ви благодаря, отново бих искал по повод на това, което се каза за патриотизма на няколко пъти тук – никога не ми е ставало ясно защо трябва патриотизмът да бъде представян в негативен аспект. Всички ние седим в тази зала в качеството, в което сме, благодарение на патриотизма на нашите предци. За мен патриот е човек с чисто национално самосъзнание. Благодаря.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря.

Заповядайте.

МАГДАЛЕНА ПАНАЙОТОВА (Югозападен университет): Уважаеми колеги, първо, искам да започна с думите на говорещия преди мен. Патриотизмът наистина не е нещо лошо и аз смятам, че всички ние сме се събрали, защото ни е грижа за най-българския празник. От друга страна, имаше нужда от такава дискусия и смятам, че дори трябва да е по-широка, да е спокойна, защото аргументите, които се привеждат, трябва да са научни, а не политически.

Няма да говоря надълго и нашироко за исторически и палеославистични идеи, тъй като те бяха споделени от колеги преди мен. Ще кажа само, че подкрепям становището на професор Анна-Мария Тотоманова и на колегите от двата института, както и на професор Александър Николов. Това, че ще се отделим от думата „славянски“ няма да ни направи по-българи. От тази гледна точка ми се струва, че трябва да си помислим не само за историческите основания, а и за това какво ще спечелим от една такава промяна в европейски и в славянски мащаб, да мислим за българистиката, която се развива в Европа и по света, да мислим за българските електорати – дали колегите, които са в тези електорати, ще спечелят от това, че ще се оттеглят от славянството. В този смисъл смятам, че празникът трябва да остане в този вид. Максималният компромис –

бях мислила нещо подобно, е това, което предложи доцент Кочева: „Празникът на Кирил и Методий“.

Последно, няма да удължавам това, което говоря, смятам, че срещу агresiите по отношение на българската държава, нашата държава трябва да реагира агресивно по отношение на подкрепа на културата, по отношение на подкрепа на нашите издания, по отношение на рекламата, на това, което е направила България и нашето наследство. Благодаря.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря.

Доцент Михов.

МИЛЕН МИХОВ: Бих искал да кажа две изречения, тъй като на няколко пъти се повтаря и се чувства това нещо – ако някой възприема нашата инициатива като отделяне от славянството, декларирам, че това абсолютно не е истина. Ние знаем, че по време на Втората световна война, в която сме съюзници – извинявам се, че малко ще вляза в моята тема, когато сме съюзници с хитлеристка Германия, нашите съюзници гледат много подозрително на този празник. Дори има внушение, че той трябва да бъде претрупан, извинявам се за израза, но те са недоволни на този празник. И въпреки това, българите в цялата онази, тогава обединена България – от Бяло море до Дунав, и от Черното до Охридското езеро, го празнуват със съзнанието, че е български празник.

Нашата инициатива, мотивът ни – не знаем дали го постигаме с тази формулировка, и затова искаме дискусия, да поставим нещата така, както всички тук имаме съгласие – че всъщност българската писменост, просвета и култура е в сърцевината на всичко онова, което наричаме славянско и дори не славянско, имайки предвид, че тази писменост и култура имат разпространение в неславянския свят. Това е нашата идея – да поставим нашия исторически принос в нашия смисъл, на нашите деди, защото ние не сме достойни за

величието на техните дела в центъра на това, което наричаме славянска култура, славянска писменост, славянска традиция.

Искам най-искрено да Ви убедя, че в това няма никакви политически, конюнктурни забегки на Изток, на Запад, на Север. Ние декларирахме това, когато говорихме, и това не е философско предложение. Нито искаме да влизаме в конфронтация на Изток, нито искаме да обслужим на Запад. Искаме да направим това, което нашата наука, история, историография, нашата лингвистика, славистика и българистика е постигнала, и го защитаваме на едно обществено ниво, което да бъде ясно защитимо и ясно манифестирано. Нашите мотиви са точно такива.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Заповядайте, господин Димитров.

АЛЕКСАНДЪР ДИМИТРОВ: Аз също благодаря за възможността да присъствам на това обсъждане. Присъствам на него, защото темата ме вълнува от доста време и ако трябва да съм откровен, с радост научих за тази инициатива при все, че бях смутен от дефиницията, от това, което току-що казахте. Разбирам Вашите мотиви. Аз не съм учен, гражданин и общественик съм. Мотивът да ме занимава въпроса за същността на азбуката се крие в обстоятелството, че за огромна част от нашата масова публика, от народа ни този празник не се свързва с негова българска същност. Този празник е празник на братята Кирил и Методий, които са написали тази азбука. Ако излезете на улицата и попитате когото и да е, ще Ви отговори така, а това е невярно. Това е толкова невярно, че дори е несправедливо спрямо приноса и заслугите на българския ум, българския гений, който създава тази азбука.

Тази азбука е създадена в България от българските царе, платена е от българските царе – финансово. Това е едно изключително интелектуално и финансово усилие. Написана от българи, платена от българи и в един момент тази азбука загубва

същността си на българска азбука. В света много малко хора, извън научните специалисти, я дефинират като българска. Това винаги ме е смущавало, защото това е пряко следствие от отсъствието на това знание – масово, не говоря за тесните специалисти. Отсъствието на това знание в масовото съзнание – българско и чуждо, води до едно много тежко ощетяване на българското самочувствие с всички пагубни последствия по-нататък в развитието на нашите възможности като народ и като нация.

Искам да обърна внимание на нещо много съществено, свързано с начина на разпространение на българската същност, на българския цивилизационен код, да го наречем. Българската азбука, която си позволявам да наричам българвица, а не кирилица, защото Кирил не е написал тази азбука, при все че той има колосални заслуги за появата ѝ, но така или иначе той не я пише. Той умира 30 години преди тя да се появи на бял свят. Няма начин да е кирилица, няма причина да е кирилица. Аз твърдя, че тази азбука трябва да бъде наричана българвица, за да няма никакви съмнения у никого за нейния произход и същност.

Искам да напомня, че азбуката разпространява културата ни по света по мирен начин, за разлика от почти всички световни азбуки, които са разпространени в планетарното пространство, е постигнат чрез насилие, чрез експанзии, чрез войни. Българската азбука е разпространена по мирен начин, българската култура е разпространена по мирен начин. Тоест ние имаме изключително значение за разпространяването на култура и цивилизация в света. В света! Това постижение има планетарни измерения.

Ето защо наименованието, което Вие предлагате, ме смущава поради липсата на връзка с разпространението на една световна култура, каквато е българската култура, поради което ме смущава липсата на понятието „славянство“ – аз имам своя скепсис към това понятие. Считаю, че този празник трябва да бъде наречен

категорично „Празник на българската писменост, просвета и култура“, но на славянската култура, за да се направи връзка с останалия свят, който ние цивилизоваме, независимо дали е православен, християнски, славянски, или какъвто и друг да е. Монголците пишат на същата азбука, без да са нито православни, нито славяни.

Приключвам с призива да се внимава много с промяната на наименованието, защото това е единственият празник, който има безспорно съгласие в обществото за неговата значимост, и е изключително важно да не допуснем неговата монолитност да бъде разклатена. Когато този законопроект бива разглеждан на второ четене, разбира се, Вие ще отчетете мнението на всички, които се изказаха, но отчетете и обстоятелството, че не бива да допуснем този празник по някакъв начин да разклати убедеността в неговото значение. Ще започнат спорове, обвинения, понякога хората се разгорещават. Този празник трябва да остане отвъд споровете за България и за неговото значение. Благодаря Ви.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Професор Станилов ми дава знак от доста време.

СТАНИСЛАВ СТАНИЛОВ: За мен формулата трябва да бъде, че празникът е на българската азбука и славянската писменост, което значи книжнина, както тук се каза. За сведение на професионалните филолози тук, аз съм учил старобългарски език и литература при професор Иван Гълъбов. Всичките ми възгледи по този въпрос са вкарани в главата ми от него преди петдесет години.

Ще се обоснова с няколко изречения. Кирилицата е създадена в България и по-точно в Плиска, в скрипториума, който е открит, разкопан, публикуван, където са намерени голяма група стила за писане на азбукарчетата, и там е извършено Приложение книг. 893 г. е завършило Приложение книг. Тогава е преместена в столицата Преслав, тоест кирилицата вече е била създадена, богослужебните

книги са били преведени и тогава целият този книжовен двор се премества в Преслав, като, разбира се в Плиска остават да работят също книжовници. След като всичко това се устройва, тогава Климент Охридски, който е съзателят на тази азбука и я е кръстил на своя учител кирилица, го изпращат в Охрид да разпространява там тази книжнина. Там се създава Охридската архиепископия, там се създава този книжовен Охридски център, бих го нарекъл, Охридско-Преспански, защото дворът е бил в Преспа и от там Василий Втори-Българоубиец запазва Охрид като център и казва: „Той е центърът на „Архиепископос тон пасис Болгариас“, на цяла България, защото темата се казва „България“, а в Северна България се казва тема „Паристрион“. От там книжовниците, които иска руският княз Владимир, отиват в Киев, за да пренасят там книжнината и да се развие книжнината като славянска книжнина. Тоест формулата „Празник на старобългарската азбука или на българската азбука и славянската писменост“, тоест книжнина, е най-правилният логично, тоест най-точният. Какво ще реши Народното събрание аз нямам представа. Аз дори не съм член на тази комисия. Дълбоко убеден съм обаче, че ако ние се откажем от термина „славянска книжнина“ или „славянска писменост“, ние поднасяме отрязаните си глави на онези хора, които искат да ни издърпат килимчето под краката.

Аз съм русофил и съм член на управата на Националното движение „Русофили“ и Ви казвам: те това чакат. Империята това чака – да се откажем, за да ни вземе историческото наследство, да си го присвои, както е имало много опити. Те малко мирясаха като академик Лихачов написа голямата си книга и започнаха да се съгласяват с него. Сега, след като ние се отдръпнахме и сме в политически различни лагери, защото това е и политика, те започнаха пак по същия начин да издърпват това килимче. Тоест ние не можем да се откажем от това. Историята не ни позволява. Трябва

да има някаква логика в нашето поведение. Не може да си сменяме постоянно...

Навремето храмът „Свети Александър Невски“ е трябвало да бъде прекръстен в „Свети Кирил и Методий“ – даже е прекръстен. Всички пертурбации идват от това, че нас половин хилядолетие ни няма и на историческата, и на културната и прочие сцена на Европа. В края на XVIII началото на XIX век Европа няма понятие, че съществува такова нещо. Дори когато едно българче се учи в цариградския лицей, султанът го награждава с висока държавна награда за пълното му отличие. Какъв си ти? – Аз съм българин от Върбица.

„Върбица, знам го, ама какво е това българи?“ – Такова племе. „Вай, какви племена имало в моето царство“. Много хора искат изведнъж да станем световно популярни. Няма ни на сцената. Едва ни припознават в края на века.

Затова аз смятам, че ние не можем да се откажем от тази традиция, плюс това, цитираха се тук извори на Йоан Екзарх, Черноризец Храбър и прочие, там казват: славянското племе към кръщение, дали само на нашето племе, не се знае. Те са започнали да настъпват вече на изток и на запад. Вярно, че са преписи от XIV век, но не съм сигурен, че са фалшификати. Не можеш да докажеш, че това е фалшификат. Аз смятам, че това е препис от оригинала. Това, че ние нямаме запазени оригинални ръкописи от IX и X век, е съвсем друг въпрос. Аз така мисля и мисля, че и исторически, и във всяко едно отношение ще сбъркаме. Това не отговаря на истината, което искаме да направим. Трябва да се празнува българската азбука – кирилицата, и трябва да се празнува славянската писменост, славянската книжнина. Благодаря Ви.

ДИМИТЪР ДИМИТРОВ: Може ли кратка реплика за секунда?

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Да, но след това трябва да дам на професор Станилов дуплика.

Заповядайте, но кратко.

РЕПЛИКА: Вземам повод от казаното от господин Димитров. Смятам, че неговото безпокойство, свързано с това да не се разклати този празник, за мен най-естественият начин е той да стане национален празник на България.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Хайде да уточним формулировката, да се опитаме да постигнем някакво съгласие или поне като първа среща да имаме някакви отправни точки, някаква посока, по която да разсъждаваме и след това да разширяваме дискусиата.

Ако искате, господин Жаблянов, да дадем думата на гостите, след това ще Ви дам думата и на Вас.

Заповядайте.

ДАНКО КАЛАПИШ (директор на 107 ОУ и представител на Съюза на работодателите в системата на народната просвета): Уважаема госпожо Председател, уважаеми дами и господа! Благодаря за поканата.

За мен е и чест, и удоволствие да говоря пред Вас. Днес ще говоря като учител, като човек, който от невръстна детска възраст до XII клас обучава деца относно това как ние в средното образование виждаме ролята на празника, разбира се, и на неговото име.

Знаем, че още Черноризец Храбър е оставил своя завет и именно от това, че езикът е на всички славяни, тръгвам от тази отправна точка. От невръстна детска възраст, още когато децата са четири, пет, шестгодишни ние ги учим, че кирилицата е нашата азбука, но е и писмеността на всички славянски народи. Именно по този начин изграждаме националното самосъзнание на всяко едно дете и считам, че такава е нашата роля, такава е от векове ролята на българския учител. И в исторически план, и в съвременното време ролята на българския учител е именно такава.

Точно в този контекст, считам – чух различни становища, че никой не отрича ролята и силата на българския език. Именно точно защото ролята е огромна за цяла Европа, за всички славяни, за православието, включително католицизма, считам, че от името на празника не бива да се изважда думата „славянска“ точно поради тези причини, точно защото по този начин акцентираме върху силата и ролята именно на българския език.

В този ред на мисли бих подкрепил становището на професор Станилов - да се казва „на българската азбука и славянската писменост“. Наистина по този начин ще покажем и ролята на българската азбука, силата на азбуката и разбира се, ролята на българския език за цялата славянска писменост. Благодаря Ви.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Заповядайте.

ГЕОРГИ НИКОЛОВ (Софийски университет): Добър ден! Доцент съм в Историческия факултет на Софийския университет.

Преди няколко години южнокорейският посланик направи малък гаф по време на един празник при нас, като каза, че Южна Корея е единствената страна в света, която има празник на своята писменост. Той не знаеше, очевидно неговите сътрудници бяха пропуснали да му кажат, но тук става дума за празника, за нашия празник, който, както се каза много пъти, от 170 години ние празнуваме. При всички власти той не е бил отменян, целият народ го празнува независимо от политически пристрастия и така нататък.

Преди 30, 40 години – може да се провери кой кога, други славянски страни първоначално малко срамежливо се присъединиха към този празник, а след това взеха така да го честват, сякаш България отсъства от него.

Преди шест или седем години бях в Гърция на 24 май. Предавах по телевизията празнуването на празника в Москва, където Владимир Владимирович и гръцкият архиепископ произнесоха слова и думата „българи“, „България“ въобще не беше

спомената. Ние не само можем да загубим нашия празник, но, както се вижда, хората се опитват да си го присвоят. Аз не виждам нищо лошо в това, ако ние наречем тази писменост „българска“, както в едно семейство всеки си празнува своя празник, както си реши. Ако някой иска да сложи това в този кюп „славянски“ само и само, за да не се нарича български, това става ясно.

Макар да съм медиевист се занимавам със Средновековието, правя някои наблюдения. От влизането ни в НАТО в научните среди в нашата област от някои други ненатовски страни думата „старобългарски“ много лесно започна да се заменя със старославянски, общославянски, църковнославянски и така нататък, само и само думата „български“ да отсъства.

Връщайки се към миналото на Средновековието, трябва много ясно да се посочи един феномен – образуването на българската народност, когато след идването на Кирило-Методиевите ученици прабългарите, влизайки в църква, научават славянски език, а славяните, живеещи в територията на българската държава, започват да се наричат българи още през първата половина на IX век. За известно време това понятие е политоним, то е политическо понятие. Българи са и славяните, българи са и прабългарите.

От идването на Кирило-Методиевите ученици насетне и славянският език, който се използва в България, започва да се нарича български. Климент е поставен през 893 година за пръв епископ на българския език *Vulgariki Glosa*, точно така пише Теофилакт Охридски.

Феноменът на Златния век, който създава старобългарската литература, сякаш израснала от нищото, дава плодове след това и в Русия. Историята няма „ако“, но ако не бяха спасени Климент, Наум и Ангеларий, които възстановиха унищожената във Великоморавия книжнина, тогава какъв език и каква писменост? Откъде тръгва тази писменост? Това че ние празнуваме толкова много, има и още по-

далечни корени. Това, което е написано за Шумен, е един фалшификат, не му вярвайте.

Ще Ви обърна внимание какво пише Паисий Хилендарски. Той разделя кой как празнува култа към Кирил и Методий, казва: онези – славяните, имайки предвид западните, онези – московитите, имайки предвид руснаците, и след това казва за българите. Така че ние да празнуваме този празник като българска писменост, не смятам, че е нещо лошо. Ако кажем „това е празник на славянската писменост“, това не е вярно. Поляци, чехи и хървати пишат с друга писменост. Сърбия за всеки случай има винаги една резервна, а пък и в самата Сърбия, ако щете и нашите приятели в Северна Македония, в своята азбука имат и латински букви. Това че ние говорим славянски език, е без съмнение, че българският език е славянски. Тук никой не би трябвало да го оспорва и никой не го оспорва. Но и славянските езици са различни езици. В нашия език и до ден днешен са запазени прабългаризми. Не искам да коментирам в другите държави кой какви диалекти и форми има. С казаното смятам, че няма нужда да се страхуваме от реакцията на други славянски държави. Благодаря за вниманието.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Господин Жаблянов.

ВАЛЕРИ ЖАБЛЯНОВ: Уважаеми участници, уважаеми организатори от Комисията по образование и наука!

Лично за мен днешната дискусия, освен че трябваше да предхожда внесения Законпроект от групата на „Обединените патриоти“, би следвало да не е и една, очевидно, защото няма да се изчерпи въпросът. Това, което е ясно, че няма да се стигне до единна формулировка, както се очаква, не би могло и не съм сигурен, че може. И участниците, и ние подхождаме с различни аргументи и с различна предварителна настройка.

За себе си очаквах да чуя и в голяма степен са удовлетворени очакванията ми научни аргументи в подкрепа или в противоречие на

законодателната инициатива. Разговорът е смесен. От научните среди се чува политически аргументи, сигурно от политическите среди ще се чуят научни аргументи. Не че има нещо лошо, но когато се взима такъв тип решение, и то става закон, е добре да се знае може ли политиката или в случая законодателната инициатива да се основава все пак върху научното знание? Това е големият въпрос. А иначе, политическата рационалност на момента може би могат да я обяснят най-добре вносителите – защо точно сега и какъв е този момент, който ни кара да вземаме решение, за което, вече някои отбелязаха в изказванията си, минали са няколко форми на българската държава, царства, републики, конституции и този въпрос не е стоял на вниманието ни? Може би е бил възприеман от българското общество, в неговата цялост, като нещо, което не подлежи на обсъждане за славянския характер на езика, за българския характер на писмеността и за тяхното единство в основата на българската култура. Мисля, че това разбиране се изповядва от огромната част от българското общество.

Моето убеждение е, че, поставяйки въпроса по начина, както в момента – не искам да коментирам би ли следвало този разговор да бъде започван с промяна в Кодекса на труда – това, което правят колегите от „Обединени патриоти“. Въобще един такъв наистина същностен, някои биха казали и екзистенциален въпрос за една нация, да бъде разглеждан в Кодекса на труда, където са записани официалните празници?

Сами разбирате, че с промяна на названието на празника в Кодекса на труда по отношение на неговото съдържателно значение, разбиране, мястото му в изграждането на общото национално самосъзнание ние няма да направим нищо. Ние ще направим един обществен дебат, макар и не в широки среди, ще стигнем до някакво прибързано решение в Народното събрание на второ четене и няма да постигнем дори и онези конюнктурни политически цели, които

тук бяха споменати, тоест да открием българския принос на фона на останалите претенции от славянския и неславянския свят с оглед на политическата конюнктура. Затова изразявам моите резерви към инициативата. Аз ги изразих и от трибуната на Народното събрание.

Научните аргументи еднозначно са в подкрепа на това, което поне аз мога да интерпретирам за себе си – в подкрепа на славянския характер на писмеността и не заради друго, а защото трудно може да бъде отделена писмеността от езика, за който е създадена. Мисля, че беше казано вече от участниците.

Как да защитим българския принос в този процес? С нашето утвърждаване като държава в областта на духа и на културата то няма да стане с изменения в Закона за Кодекса на труда. Това става с цялостна държавна политика. Това е мое дълбоко убеждение и призовавам към това да се съсредоточат и колегите от „Обединени патриоти“ и управляващото мнозинство, за да се стигне и до някакво единно разбиране, не единна формулировка за ценността на този празник за цялата българска нация и за славянската духовна и културна общност. Благодаря за вниманието.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря.

Заповядайте.

ХРИСТИНА ТОНЧЕВА (Пловдивски университет):
Позволявам си да изразя силната си увереност, че това, което каза колегата преди мен, че нашите научни аргументи, които бяха изказани от филолози, от лингвисти, от историци, от археолози, ще бъдат взети предвид при гласуването на законодателните решения от Народното събрание. Затова всички сме тук, иначе нямаше да присъстваме с такъв ентузиазъм. *(Реплика от народния представител Валери Жаблянов.)*

Да, на първо четене мина. Надявам се, че по-нататък нашият глас все пак ще бъде чул.

Мисля, че достатъчно силни аргументи се изнесоха в подкрепа на идеята, че не трябва да откъсваме термина „славянство“ и „славянски“ от българската култура, история и всичко, което сме дали като принос в световната цивилизация.

Научно понятие „славянска писменост“ няма. Всички са наясно с това, както няма и старославянски. Много им харесва на колегите в Русия да говорят за старославянски език, за староцърковнославянски. В учебника, по който учат нашите студенти теолози на Руската православна църква, разбира се, пише, че това е староцърковнославянски и по този начин, откъсвайки термина „славянски“ от българската езикова история и култура, разбира се, ние даваме една много добра карта в ръцете на антибългарски настроените ни колеги по цял свят.

Много добре знаете, че славянската идея доста преди да бъде използвана като политическа доктрина от Руската империя всъщност е една много стара част от Кирило-Методиевото дело. По този начин и това, което се спомена от колегите, още в IX – X век празникът влиза в нашите календари като Празник на славянството. Ако тази промяна бъде осъществена, ние наистина затваряме книжовната дейност изключително и само в българските предели.

Относно понятието „славянска писменост“. Дълго си мислех дали пък да не бъде Ден на българската азбука и на славянската книжовност. Може би такава формулировка. И аз като професор Мирчева направих справка в речника на българския език – изданието на БАН, за да открия семантичните нюанси на „писменост“ и „книжнина“ и дали писмеността обхваща съвкупността от писмена, което е старобългарската дума за графичните названия на буквите, и въобще в какъв по-широк контекст да се разбира. Може би това трябва да е формулировката.

Това, което лично много ме притеснява, ако ние сега не постигнем някакво единомислие, много се надявам, обединени от

всички гилдии, да излезем с общо решение и в крайна сметка обществото да е свидетел на това, че заседанията на тази маса са довели до ползотворни резултати. Две неща ме притесняват.

Първо, нагласата на обществото в България – ето, видяхте ли, събраха се, и пак нямат единно мнение по въпроса. Ние ли да разбираме и да тълкуваме.

Ако отворите мрежата, вътре е пълно с коментари, от които, повярвайте ми, се чувствам обидена. „Какви некомпетентни хора се изказват по въпроса за азбуките“, „Интерпретират исторически събития, за които нямат никаква представа или са чели може би погрешните учебници по история“. Това, което мен лично ме питат студентите в цяла Европа – преподавала съм и в Чехия, и в Загреб, знаете ли какво ме попитаха студентите в Загреб? Вашите, българските студенти, четат ли глаголица, пишат ли на глаголица? Какво да им отговоря? Те имат специален магистърски курс. Отидох да преподавам на пети курс – глаголаши, които са специалисти по глаголица. И ако влезете в Университета в Загреб, цялата им библиотека е изписана с глаголически букви. Аз такова нещо не съм виждала в никоя българска библиотека. Наистина нека да не отделяме католици и православни. Няма такава межда между тях.

Това, което на второ място ме притеснява. Наскоро гледах филми от типа, ще бъда съвсем кратка: анонс към филма „Св. Методий, глаголицата, кирилицата и българската азбука“. Вижте този анонс, в който се налага идеята, че светите братя, виждате ли, никога не са идвали в България, не са създавали българска азбука, защо да ги почитаме като българи? Съвсем компетентно е изразено това мнение от авторите, сценаристите. Разбира се, те са българи, ако бяха чужденци, щях да разбере повече тази им идея.

Наред с глаголицата са съществували и други писмени системи: пред-Кирилова писменост, пред-глаголическа писменост.

На такива неща, които непрекъснато се появяват, ние трябва в крайна сметка да имаме отговор на тези въпроси.

Другото, което ме притесни, е скандалният филм, който е качен в You Tube и носи заглавие, забележете: „24 май – Празник на шизофренията“. Видели ли сте това потресаващо творение, в което се прокрадват също ненаучни мисли и предположения, че глаголицата никъде не се използва вече осем века и така нататък. Неща, които е излишно да коментирам.

Силно се надявам, колеги, да излезем от тази дискусия с някакво единно предложение. Изказаха се много „за“ и „против“. Може би трябва да направим формулировката и една от тези е това, което Ви предложих.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря.

Аз лично дотук си записах три формулировки.

Доцент Михов.

МИЛЕН МИХОВ: Не съм сигурен дали чух правилно, затова си позволявам да Ви запитам: казахте, че не съществува термин „славянска писменост“, така ли? Да.

Вашето предложение е: „... на българската азбука и славянската книжовност“.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Просвета и култура отпада, така ли? Да.

Други становища?

ТАНЯ ДОГАНОВА-ХРИСТОВА: Извинявайте, как може без култура? Култура е дори да кажем: „Добър ден!“, „Ако обичаш“, „Бъди добър“, „Здравейте!“. Как може без култура, да не говоря за писменост и така нататък? Моля Ви се!

Извинявам се, че ще стана и ще Ви кажа: не ми се е случило по целия свят, където и да съм влязла, да ми кажат „славянския хор“. Няма токова неща! Кой ли не ми говори за българския хор, за

българската култура, българската писменост. Аз съм изумена, че ние искаме по този начин да игнорираме.

Покланям се, възпитаник съм на славянския народ – руския. Но, извинявайте, не мога да се съглася да говорим и да продължаваме... Моите баби, деди и така нататък – седем поколения, едно след друго: Райна Княгиня, Константин Доганов и кой ли не – всичките са говорили за българския празник на Свети Кирил и Методий. Сега толкова се развълнувах, толкова силно ми подейства, че излязох навън, защото няколко сълзи ми капнаха. Трудно ми е. Живях много дълги години – не ден, не два с човек, който не е когото и да е, а първият български китаист, господа – Ленин (Ленчо) Димитров. На 18 години се е подписвал, защото е въдворен, защото признава България, защото иска България да бъде тази страна, за която от най-дълбока древност, до ден днешен целият китайски народ казва: Бао... Това са снажните българи. Тези, които са силни, и които са преминали целия азиатски континент, които са донесли културата ни, а ние днес искаме да кажем „славяни“.

Извинете, дълбоко уважавам славяните, но аз съм българка. До ден днешен целият Китай говори „Баодзялия“. Разбирате ли? Най-старият език носи това име до ден днешен. И ние сме решили да говорим само сега България и славяни, и не знам какво си.

Уважавам и Путин, уважавам всички. Никъде обаче не съм видяла някой най-напред да говори за славяни и след това за собствената си страна. Не мога да се съглася.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря Ви.

СИЛВЕНА БАЙРАКОВА (Съюз на народните читалища): Бих искала за протокола да изкажа нашето становище, че ние намираме настоящата формулировка за исторически коректна и за подходяща. Тя е приета в този ѝ вид от обществото, интериоризирана е в неговото съзнание, така че не намирам необходимост точно в този момент да нищим тези въпроси.

Подкрепям изказаните становища на професор Тотоманова, на професор Александър Николов, на професор Магдалена Панайотова. Споделям техните аргументи и считам, че би било много ползотворно, ако се отделяше време, внимание по-скоро на културната политика и на финансовата подкрепа за развитието на българската култура. В никакъв случай не искам да кажа, не става въпрос в случая за българската идентичност. Мисля, че самата плоскост, на която преди малко водихме разговора, е съвсем различна. Благодаря.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря Ви.

Други желаещи за изказване?

Заповядайте.

КАЗИМИР ПОПКОНСТАТИНОВ: Една добавка към упоменаването „славяни, славяни, славяни“. Нито един български цар не е отбелязан като цар. Имаме абсолютно сигурни доказателства. В книгата на залцбургския храм „Свети Петър“ има един поменик на посетилите този храм. В колоната от IX век има упоменати три личности: единият е Зундуко, тоест Сондоке, който е включен в първата мисия до Рим. Второто име е Хухинау, пулгар – Хохинат българина. Васил Златарски в том първи „История на България“ отбелязва китайски император Хухинау, тоест етнонимите, както единият в делегацията до Константинопол – Алексис, отбелязан е „Алексис хунно“, а той е пратеник на Свети Цар Борис.

След това, в оловните печати на Георги – чернец и синкел български никъде не се отбелязва на „славиние“. Ето защо, ние не трябва да бягаме или да игнорираме българското, българската азбука, българския принос. Тези, които толкова много желаят да присъства славянска култура, би могло да бъде „Ден на българската азбука и писменост – принос в славянската култура“. Така ще бъдат неутрализирани тези попълзновения.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря Ви.

Доцент Михов.

МИЛЕН МИХОВ: Благодаря Ви, госпожо Председател.

Мисля, че в разговора се ражда истината. Не мога да приема въпроса: защо сега? Ако искаме да игнорираме една идея с конюнктурни аргументи, това не е състоятелно. Въпросът никак не е конюнктурен, бих казал, че той е свързан с културна идентичност и със значимост.

Мисля, че нашето предложение не омаловажава приноса на България в славянската писменост, култура, европейската цивилизация. Тук става въпрос не за принос, а за основата на всичко онова, което ние наричаме с различните му термини.

Бих задал реторичен въпрос към колегите филолози: колко имат на изпита по старобългарски език в Университета? Подвеждащ е въпросът. Знам, че всички са отличници. Само че въпросът се състои в това, че всички ние – историците, сме държали изпит по старобългарски език, а не по старославянски.

Ще завърша своето експозе с още един аргумент, че този празник е изключително български. Сигурно всички от Вас са ходили в Сан Клементе в Рим. Да отидеш в Рим и да не посетиш Сан Клементе не е прилично, не е българско. Във фейсбук или в интернет може да видите какво има над гроба на свети Климент. Има една много хубава мозаечна икона, която е написана и подписана: „В памет на българския равноапостол и просветител Свети Кирил от българския народ.“ Годината е 1929-а. Тази икона неслучайно стои в средата, точно над гроба, защото е първата. Отстрани ще видите различни други икони, но ако се обърнете обратно, ще видите едно голямо пано, което също е поставено от България, само че по времето на Годор Живков. И затова твърдя, че не само писмеността, но и празникът е наш – български. И ние не

бягаме от общото му измерение, а се поставяме в средата на това общо славянско, ще го наречем, европейско и цивилизационно.

Спомена се аргумент, че тази формулировка разкъсва и отделя Кирило-Методиевото дело. Аз Ви питам: къде в приетото на 30 април 1990 г. Решение на Народното събрание, избрано по Живковата конституция от 1971 г. с абсолютното мнозинство на БКП, има нещо за Кирил и Методий? Има ли го това определение на Кирило-Методиевото дело? Имаме едно, тук се каза „славянска писменост“, която не може да бъде коректно дефинирана в научния смисъл на думата. Имаме ли коректна дефиниция на славянска писменост? Аз не знам. Вие сте специалисти. Аз се занимавам с друг сектор на хуманитарното познание и на историята.

Мисля, че дебатът е необходим. Господин Жаблянов може би е прав, че не би трябвало да бъде последен. Той може да се осъществява и не в такъв затворен форум – имаме съвременни медии, съвременни технологии. В никакъв случай търсенето на едно коректно определение на този празник – най-българския празник, не трябва да се разглежда през призмата на политиката. Това искам да декларирам и да настоявам. Благодаря за вниманието.

Имаме различия, но в основата ни е стремежът да поддържаме, съхраняваме не един измислен национален мит, а една исторически достоверна културна, значима, световна ценност, сътворена от нашите предци, съхранена до ден днешен и трябва да я предадем на нашите деца и внуци.

ПРЕДС. МИЛЕНА ДАМЯНОВА: Благодаря.

Към нас се присъедини и заместник-председателят на парламента господин Емил Христов.

Желаете ли да кажете нещо?

Желае ли някой друг да вземе отношение?

Не виждам желаещи за други становища.

Може би наистина всички ще помислят и върху предложенията, които бяха направени на днешната дискусия. Ще очакваме Вашите становища или към нашата комисия, или към Социалната, която всъщност е ресорната, водещата комисия, която ще разглежда това предложение.

Разбира се, стенограмата ще бъде публикувана на сайта и на нашата комисия, и на Социалната. Тъй като колегите в Социалната комисия първо трябва да вземат решение и да гласуват, ние ще направим предложенията, които днес бяха обсъдени тук и ще предложим на колегите може би в още един формат да направят среща, след като всички сме премислили това, което днес обсъждаме.

Разбира се, заседанията на комисиите са публични, за съжаление, не всички се излъчват онлайн, но пък може да се заяви присъствие. Разбира се, имаме ограничение във връзка със спазването на здравните протоколи и противоепидемичните мерки, но аз вярвам, че ще се намери формата, в която все пак да направим още едно обсъждане преди самото гласуване в Комисията. Благодарим Ви изключително много за участието в днешната дискусия.

Ще очакваме Вашите становища и в писмен вид. Оставаме на разположение за допълнителни срещи и разчитаме на Вас, че ако в един момент имаме нужда, ще ни помогнете за правилното решение, което трябва да вземем в Комисията. Благодаря Ви.

(Закрита в 17,10 ч.)